

Олена ОРЛОВА

доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА МЕДІАЦІЮ: ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Емпатія виникає в момент розмови однієї людської істоти з іншою. Не можна зрозуміти співбесідника, якщо не ототожниш себе з ним. Якщо ми спробуємо з'ясувати, звідки виникає ця здатність діяти і відчувати, неначе ви зовсім інша людина, ми виявимо, що така здатність пояснюється існуванням вродженого почуття спільності. Зрозуміло, це – космічне почуття, відбиток нашого зв'язку з усією світобудовою, яка втілена в кожному із нас; це – невід'ємна риса належності до людського роду.

/Альфред Адлер/

Конфліктні ситуації виникають постійно. Але на сьогодні в українському суспільстві, а також загалом у світі, враховуючи інтенсивність змін суспільних відносин та способів їх врегулювання, є потреба у новому перспективному напрямі вирішення спорів як у публічно-правовій, так і в приватно-правовій сферах. Збільшується кількість скарг, за якими звертаються до національних та європейський механізмів захисту. Усе це призводить до значних фінансових та часових витрат.

Традиційним способом розв'язання різноманітних питань був і залишається суд. Проте на сьогодні є альтернатива, якою є медіація.

Як зазначає О. Г. Середа, сьогодні є велика необхідність впровадження примирних процедур, позасудових та досудових способів урегулювання спорів, які дозволять знизити навантаження на судову систему взагалі та суддів зокрема і, як наслідок цього, заощадити бюджетні ресурси та підвищити якість здійснення правосуддя [1, с. 39].

Н. Мазаракі вказує, що одним із перспективних напрямів розвитку системи альтернативних методів вирішення спорів є медіація – процедура, у якій медіатор систематично сприяє комунікації між сторонами конфлікту або спору для досягнення взаємоприйнятної розв'язання конфлікту або вирішення спору [2, с. 93–94].

У літературі наявні різні думки щодо походження поняття «медіація»: від латинського «mediatio» – здійснювати посередництво, або «mediate» – бути посередником; від грецького «medos» – нейтральний, незалежний від сторони. Отже, медіація (від лат. mediare – бути посередником) – це переговори сторін за участю третьої особи – медіатора, який, здійснюючи загальне керівництво процедурою, допомагає сторонам налагодити комунікацію між собою та самостійно досягти максимально ефективних домовленостей зі спірних питань, однак не має повноважень на вирішення спору [3].

За кордоном медіація виникла як результат усвідомленої суспільством необхідності, а не за ініціативою суддів чи осіб, які бажають заробляти на посередництві. Відсутність спеціального законодавства про медіацію не є перешкодою для її розвитку. Таке законодавство почало виникати пізніше, як результат узагальнення реального і, насамперед, свого, а не чужого досвіду [4, с. 160].

У 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Згідно з першою статтею цієї Угоди Україна взяла на себе додаткові зобов'язання щодо забезпечення верховенства права і належного доступу до правосуддя. Ці зобов'язання містять як розширення доступу до судових, так і позасудових методів врегулювання конфліктів та замирення соціального середовища на засадах творчого застосування інноваційного європейського досвіду у цій сфері.

Першим документом Ради Європи у сфері медіації стали Рекомендації № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 616 засіданні заступників міністрів 21 січня 1998 року, що врегульовували особливості застосування медіації у сімейних

спорах [5]. Пізніше Рада Європи видала Рекомендацію Ради Європи № R(99) 9 від 15 вересня 1999 р. про медіацію у кримінальних справах [6], Рекомендацію Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 808 засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 року [7], Рекомендацію CM/Rec (2018) 8 Комітету міністрів державам-членам стосовно відновного правосуддя у кримінальних справах (Ухвалено Комітетом міністрів 3 жовтня 2018 року на 1326-му засіданні заступників міністрів) [8] тощо.

Заслугує на увагу Резолюція ООН від 24 липня 2002 р. «Про основні принципи програми відновного правосуддя у кримінальних справах» [9].

Значним кроком у питанні регулювання медіації стало прийняття 16 листопада 2021 року Закону України «Про медіацію».

Спільним для всіх них є тлумачення права на медіацію як можливості фізичних та юридичних осіб на альтернативне судовому методу вирішення спорів у європейських суспільствах.

Зокрема, під час внесення змін до Конституції України у 2016 р. вітчизняний конституціодавець змінив положення статті 124 Конституції України у її редакції від 1996 р. про те, що «юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі», на нове положення: «Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи. Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [10]. Однак це не змінює правової природи медіації – вона продовжує залишатися правом, а не обов'язком кожного індивіда, має добровільний характер.

Визначальним є те, що медіація може застосовуватися в будь-яких спорах, у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у кримінальних процесах і справах про адміністративні правопорушення.

Отже, медіація є новим перспективним способом врегулювання конфліктів як у публічно-правовій, так і в приватноправовій сфері. А право на медіацію – можливість фізичних та юридичних осіб на альтернативне судовому методу вирішення спорів.

1. Серета О. Г. Медіація (посередництво) як альтернативний спосіб вирішення трудового спору. *Право та інновації*. 2017. № 2 (18). С. 38–45.

2. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 92–100.

3. Білик Т., Гаврилук Р., Городиський І. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

4. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 158–173.

5. Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 616 засіданні заступників міністрів 21 січня 1998 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf

6. Про медіацію у кримінальних справах : Рекомендація Ради Європи № R(99) 9 від 15 вересня 1999 р. *Відновне правосуддя в Україні*. Щоквартальний бюлетень. 2005. Спецвип. С. 53–56. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text

7. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 808 засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf

8. Рекомендація CM/Rec (2018) 8 Комітету міністрів державам-членам стосовно відновного правосуддя у кримінальних справах (Ухвалено Комітетом міністрів 3 жовтня 2018 року на 1326-му засіданні заступників міністрів). URL : <http://ipcj.org.ua/upload/Recommendation-CM-Rec20188-UKR-upd.pdf>

9. Про основні принципи програми відновного правосуддя у кримінальних справах : Резолюція ООН від 24 липня 2002 р. URL: http://www.commonground.org.ua/dld/RJU_bulletin/RJU_Vol.1-2_content_ukr.html

10. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.